

Universitätsbibliothek Wuppertal

Annæi Senecæ Tvm Rhetoris Tvm Philosophi Opera Omnia

Quid in eo contineatur sequens pagina indicabit

Seneca, Lucius Annaeus <Rhetor>

M.DC.XLVI., 1646

Ad Severum de tranquillitate animi

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1509](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1509)

L. ANNÆI SENECÆ

AD SEVERVM DE TRAN-

QVILITATE ANIMI.

LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

NQVIRENTI mihi in me, quædam vitia
 apparebant resecta, in aperto posita, quæ
 manu prenderem; quædam obscuriora,
 & in recessu, quædam non continua, sed
 ex intervallis redeuntia: quæ vel mole-
 stissima dixerim: ut hostes vagos & ex oc-
 casionibus assilientes: per quos neutrum licet, non tan-
 quam in bello paratum esse, nec tanquam in pace secu-
 rum. Illum tamen habitum in me maximè deprehendo
 (quære enim non verum ut medico fatear?) me, nec bo-
 na fide liberatum iis quæ timebam & oderam, nec rursus
 obnoxium. In statu vti non pessimo; ita maximè querulo
 & moroso positus sum: Nec ægroto, nec valeo. Non est
 quod dicas, omnium virtutum tenera esse principia, tem-
 pore ipsius duramentum & robur accedere. Non ignoro,
 etiam quæ in speciem laborant, dignitatem dico, & elo-
 quentiæ famam, & quicquid ad alienum suffragium ven-
 nit, mora conualescere. Et quæ veras vires parant, & quæ
 ad placendum fucio quodam subornantur, expectant an-
 nos, donec paulatim colorem diurnitas ducat. Sed ego
 vereor, ne consuetudo, quæ rebus affert constantiam, hoc
 vitium in me altius figat. Tam bonorum quam malorum
 longa conversatio amorem inducit. Hæc animi inter v-
 trunque dubij nec ad recta fortiter, nec ad prava vergen-
 tis infirmitas qualis sit, non tam semel tibi possum,
 quam

quam per partes ostendere. Dicam quæ accidunt mihi: tu morbo nomen inuenies. Tenet me summus amor patriæ: fateor. Placet non in ambitionem cubile compositum, non ex arcula prolata vestis, non ponderibus aut tormentis splendere cogentibus pressa: sed domestica, & vilis: nec seruata, nec sumenda sollicitè. Placet cibus, quem nec parent familiar, nec spectent, non ante multos paratus dies, nec multorum manib. ministratus: sed parabilis facilisque, nihil habens accersiti pretio: sed vbilibet non defuturus, nec patrimonio grauis, nec corpori, nec rediturus qua intrauerat. Placet minister incultus & rudis vernula, argentum graue rustici patris, sine vllò opere & nomine artificis: & mensa non varietate macularum conspicua, nec per multas elegantium dominorum successiones ciuitati nota: sed in vsum posita, quæ nullius conuiuæ oculos nec voluptate moretur, nec accendat inuidia. Cùm bene ista placuerunt, præstringit animum apparatus alicuius pædagogij diligentius quam iam intra priuatum larem vestita & auro culta mancipia, & agmen seruorum nitentium. Iam domus etiam qua calcatur pretiosa, & diuitiis per omnes angulos dissipatis, tecta ipsa fulgentia, & affectator comestique patrimoniorum pereuntium populus. Quid perlucentes ad imum aquas, & circumfluentes ipsa conuiuia: quid epulas loquar, scæna sua dignas? Circumfudit me ex longo frugalitatis situ venientem, multo splendore luxuria, & vndique circumsonuit. Paulum titubat acies: facilius aduersus illam animum quam oculos atollo. Recedo itaque non peior, sed tristior. Nec inter illa friuola mea tam lætus incedo, tacitusque morsus subit, & dubitatio, nunquid illa meliora sint. nihil horum me mutat, nihil tamen non concutit. Placet vim præceptorum sequi, & in mediam ire Rempublicam. Placet honores, fascesque, non purpura aut virgis adductum capeßere: sed vt amicis propinquisque, & omnibus ciuibus, omnibus deinde mortalibus paratior, vtiliorque sim, propius positus. Sequor Zenonem, Cleanthum, Chrysippum: quorum tamen nemo ad Rempub. accessit, nemo non misit. Ad quam eum animum insolitum arietare permisi, vbi aliquid occurrit, aut indignum (vt in omni vita humana multa sunt) aut parum ex facili fluens, aut multum temporis res non

magno æstimandæ poposcerunt, ad otium conuertor: & quemadmodum pecoribus fatigatis quoque, velocior domum gradus est. Placet intra parietes suos vitam coercere. Nemo vllum auferat diem, nihil dignum tanto impendio redditurus, sibi ipse animus hærent, se colat, nihil alieni agat, nihil quod ad iudicem spectet. Ametor expers publicæ privataque curæ tranquillitas. Sed vbi lectio fortior erexit animum, & aculeos subdiderunt exempla nobilitatis proficere libet in forum, commodare alteri vocem, alteri operam, etsi nihil profuturam, tamen conaturam professe: alterius coercere in foro superbiam, male secundis rebus elati. In studiis puto mehercule melius esse res ipsas intueri, & harum causa loqui: ceterum verba rebus permittere, vt qua duxerint, hac in laborata sequatur oratio. Quid opus est sæculis duratura componere? Vis tu non id agere, ne posteri taceant? Morti natus es: minus molestiarum habet funus tacitum. Itaque occupandi temporis causa, in vsu tuum, non in præconium aliquid simplici stylo scribe. Minore labore opus est studentibus in diem. Rursus vbi se animus cogitationis magnitudine leuauit, ambitiosus in verba est, altiusque vt spirare, ita eloqui gestit, & ad dignitatem rerum exurgit oratio: oblitus tamen legis pressiorisque iudicij, sublimis feror, & ore iam non meo. Ne singula diutius persequar, in omnibus rebus hæc me sequitur bonæ mentis firmitas, cui ne paulatim defluum vereor, aut quod est sollicitius, ne semper casuro similis pendeam, & plus fortasse sit quam quod ipse prouideo. Familiariter enim domestica alpicimus, & semper iudicio fauor officit. Puto multos potuisse ad sapientiam peruenire, nisi putassent se peruenisse: nisi quædam in se dissimulassent, quædam apertis oculis transiissent. Non est enim quod nos magis aliena iudices adulatione perire, quam nostra. Quis sibi verum dicere ausus est? Quis non inter laudantium blandientiumque positus greges, plurimum tamen sibi ipse assentatus est? Rogo itaque, si quod habes remedium, quo hanc fluctuationem meam sistas, dignum putes me, qui tibi tranquillitatem debeam. Non esse periculosos motus animi, nec quicquam tumultuosi afferentis scio. Vt vera tibi similitudine id quod queror exprimam, non tempestate vexor, sed nausea. Detrahe

ergo

ergo quicquid hoc est mali, & succurrē in conspectu terrarum laboranti.

CAP. II. QUÆRO mehercule iam dudum, Serene, ipse tacitus, cui talem affectum animi similem putem Nec vllius propius admoneor exemplo, quam eorum qui ex longa & graui valitudine expliciti, moriunculis, lenibusque interim offensis perstringuntur, & cum reliquias effugerint, suspitionibus tamen inquietantur, medicisque iam sani manum porrigunt, & omnem colorem corporis sui calumniantur. Horum, Serene, non parum sanum est corpus, sed sanitati parum assuevit: sicut est quidam tremor etiam tranquilli maris, aut lacus, cum ex tempestate requieuit. Opus est itaque non illis durioribus, quæ etiam transcurrimus, vt alicubi obstes tibi, alicubi irascaris, alicubi infestis grauius: sed illud quod vltimum venit, vt fidem tibi habeas, & recta ite via te credas, nihil auocatus transuersis multorum vestigiis passim discurrentium, & quorundam circa ipsam errantium viam. Quod desideras autem, magnum & summum est, Deoque vicinum, non concuti. Hanc stabilem animi sedem, Græci *ἀσφάλεια* vocant, de qua Democriti volumen egregium est: ego *tranquillitatem* voco. nec enim initari & transferre verba ad illorum formam necesse est. Res ipsa de qua agitur, aliquo signanda nomine est, quod appellationis Græcæ vim debet habere, non faciem. Ergo quærimus, quomodo animus semper æqualis, secundoque cursu eat, propitiussque sibi sit, & sua lætus aspiciat, & hoc gaudium non interrumpat, sed placido statu maneat, nec attolens se vnquam, nec deprimens. Id tranquillitas erit. Quomodo ad hanc perueniri possit, in vniuersum quæramus. Sumes tu ex publico remedio quantum voles. Totum interim vitium in medium protrahendum est, ex quo agnoscet quisque partem suam. Simul tu intelliges, quanto minus negotij habeas cum fastidio tui, quam hi quos ad professionem speciosam alligatos, & sub ingenti titulo laborantes, in sua simulatione pudor magis quam voluntas tenet. Omnes in eadem causa sunt, & hi qui leuitate vexantur, ac tædio, assiduaque mutatione propositi, quibus semper magis placet quod reliquerunt: & illi qui marcent & oscitant. Adice illos, qui non aliter

quam quibus difficilis somnus est, versant se, & hoc atque illo modo componunt. donec quietem lassitudine inueniunt: statim vitæ suæ formando subinde, in eo nouissimè manent, in quo illos non mutandi odium, sed senectus ad nouandum pigra deprehendit. Adice & illos, qui non inconstantia vitio parum leues sunt, sed inertia. Viuunt, non quomodo volunt, sed quomodo cupierunt. Innumerabiles deinceps proprietates sunt, sed vnus effectus vitij, displicere sibi. hoc oritur ab intemperie animi, & cupiditatibus timidis, aut parum prosperis, vbi aut non audent quantum concupiscunt, aut non consequuntur, & in spem toti prominent, semper instabiles mobilesque. Quod necesse est accidere pendentibus. Omni vita pendent, & inhonesta se ac difficilia docent coguntque: & vbi sine præmio labor est, torquet illos irritum dedecus, & dolent se praua frustra voluisse. Tunc illos & poenitentia cepti tenet, & incipienti timor, surrepitque illa iactatio animi, non inuenientis exitum, quia nec cupiditatibus suis imperare, nec obsequi possunt: & cunctatio vitæ parum se explicantis, & inter destituta vota torpentis animi situs. Quæ omnia grauiora sunt, vbi odio infelicitatis operosæ ad otium profugerunt, & ad secreta studia: quæ pati non potest animus ad ciuilia erectus agendique cupidus, & natura inquietus: parum scilicet in se solatiorem habens: ideoque detractis oblectationibus, quas ipsæ occupationes discurrentibus præbent, domum, solitudinem, parietes non fert, inuitus aspicit se, sibi relictum. Hinc illud est tædium, & displicentia sui, & nusquam residentis animi volutatio, & otij sui tristis atque ægra patientia: utique vbi causas fateri puder, tormenta introitus egit verecundia, in angusto inclusæ cupiditates sine exitu se ipsæ strangulant. Inde moeror macotique & mille fluctus mentis incertæ, quam inchoata habent suspensam, deplorata tristem: inde ille affectus otium suum detestantium, querentiumque nihil ipsos habere quod agant, & alienis incrementis inimicissima inuidia. Alit enim liuorem infelix inertia: & omne destrui cupiunt, quia se non potuerunt prouehere: & ex hac deinde auersatione alienorum processum & suorum desperatione, obirascens fortunæ animus, & de sæculo querens, & in angulos se retrahens, & poenæ incubans suæ, dum tædet sui, pigetque.

Na.

Natura enim humanus animus agilis est: & pronus ad motus. Grata omnis illi excitandi se materia est, gratior quibusque pessimis ingeniis, quæ occupationibus libenter deterruntur. Ut vlcera quædam nocituras manus appetunt, & tactu gaudent, & feram corporum scabiem delectat, & quicquid exasperat: non aliter dixerim his mentibus, in quas cupiditates velut mala vlcera eruperunt, voluptati esse laborem vexationemque. Sunt enim quædam, quæ corpus quoque nostrum cum quodam dolore delectant: vt versare se, & mutare nondum fessum latus, & alio atque alio positum ventilari. Qualis ille Homericus Achilles est, modo pronus, modo supinus in varios habitus se ipse componens. Quod proprium ægri est, nihil diu pati, & mutationibus, vt remediis vi. Inde peregrinationes suscipiuntur vagæ, & litora pererrantur, & modo mari se, modo terra experitur semper præsentibus infesta leuitas. Nunc Campaniam petamus. Iam delicata fastidio sunt: inculta videantur. Bruttios & Lucanos saltus persequamur. Aliquid tamen inter deserta amœni requiratur, in quo luxuriosi oculi longo locorum horrentium squalore releuentur. Tærentum petatur, laudatusque portus, & hiberna cæli mitioris, & tecta vel antiquæ saris opulenta turbæ. Iam festamus cursum ad urbem. nimis diu à plausu & fragore aures vacauerunt. Iuuat iam & humano sanguine frui. Aliud ex alio suscipitur, & spectacula spectaculis mutantur: vt ait Lucretius.

Hoc se quisque modo semper fugit.

Sed quid prodest, si non effugit? sequitur se ipse, & vrget grauissimus comes. Itaque scire debemus, non locorum vitiam esse quo laboramus, sed nostrum. Infirmi sumus ad omne tolerandum, nec laboris papientes, nec voluptatis, nec nostræ, nec vllius rei diutius. Hoc quosdam egit ad mortem, quod proposita sæpe mutando, in eadem reuoluebantur, & non reliquerant nouitati locum. Fastidio illis esse coepit vita & ipse mundus, & subit illud rabidarum delectiarum: Quousque eadem?

CAP. III. ADVERSUS hoc tædium quo auxilio utrum utendum, queris. Optimum erat (vt ait Athenodorus) actione rerum & Reipub. tractatione, & officiis & ciuilibus se detinere. Nam vt quidam sole & exercitatione

& cura corporis diem ducunt, athleticque vtilissimum est, lacertos suos, roburque cui se vni dicauerunt, maiore temporis parte nutrire: ita nobis animum ad rerum civilium certamen parantibus, in opere esse, longe pulcherrimum est. Nam cum vtilem se efficere ciuibus mortalibusque propositum habeat, simul & exercetur & proficit, qui in mediis se officiis posuit communia priuataque pro facultate administrans. Sed quia in hac, inquit, tam insana hominum ambitione; tot calumniatoribus in deterius recta torquentibus parum tuta simplicitas est, & plus futurum semper est quod obstet, quam quod succedat, à foro quidem & publico recedendum est: sed habet, vbi se etiam in priuato late explicet magnus animus. Nec ut leonum animaliumque impetus caueis coercetur: sic hominum, quorum maxime in se ductu actiones sunt. Itatamen deliquerit, ut vbiunque otium suum absconderit, prodesse velit & singulis & vniuersis, ingenio, voce, consilio. Nec enim is solus Reipub. prodest, qui candidatos extrahit & tuetur reos, & de pace belloque censeat: sed qui iuuentutem exhortatur, qui in tanta bonorum præceptorum inopia, virtute instruit animos, qui ad pecuniam luxuriamque cursu ruentes pensat ac retrahit, & si nihil aliud, certe moratur, in priuato publicum negotium agit. An ille plus præstat, qui inter peregrinos & ciues, aut urbanus prætor præeuntibus aessoribus tria verba pronuntiat, quam qui docet quid sit iustitia, quid pietas, quid sapientia, quid fortitudo, quid mortis contemptus, quid deorum intellectus, quantum bonum sit bona conscientia? Ergo si tempus in studia conferas, quod subduxeris officiis, non deserueris, nec munus detrectaueris. Neque enim ille solus militat, qui in acie stat, & cornu dextrum læuamque defendit: sed & qui portas tuetur, & statione minus periculosa, non otiosa tamen, fungitur, vigiliisque seruat, & armentario præest. Quæ ministeria quamuis incurrentia sint, in numerum stipendiorum veniunt. Si te ad studia reuocaueris, omne vitæ fastidium effugeris: nec noctem fieri optabis tædio lucis, nec tibi grauis eris, nec aliis superuacuus: multos in amicitiam attrahes, affluetque ad te optimus quisque. Nunquam enim quamuis obscura virtus latet, sed mittit sui signa. Quisquis di-

gnus

gus fuerit, vestigiis illam colliget. Nam si omnem con-
 uersationem tollimus, & generi humano renuntiamus,
 viuimusque in nos tantum conuersi, sequitur hanc solitu-
 dinem, omni studio carentem, inopia rerum agendam.
 Incipiemus ædificia alia ponere, alia subuertere, & mare
 submouere, & aquas contra difficultates locorum ducere,
 & male dispensare tempus, quod nobis natura consumen-
 dum dedit. Alij parce illo vtjmur: alij prodige: alij sic im-
 pendimus, vt possimus rationem reddere: alij, vt nullas
 habeamus reliquias. Quare nihil turpius est, quam gran-
 dis natu senex, qui nullum aliud habet argumentum, quo
 se probet diu vixisse, præter ætatem. Mihi, charissime Sere-
 ne, nimis videret submississe temporibus se Athenodorus,
 nimis cito refugisse. Nec ego negauerim aliquando ceden-
 dum, sed sensum relato gradu, & saluis signis, salua milita-
 ri dignitate. Sanctiores tutioresque sunt hostibus suis, qui
 in fidem cum armis veniunt. Hoc puto virtuti faciendum,
 studiosoque virtutis: si præualebit fortuna, & præcideret
 gendi facultatem, non statim auersus inermisque fugiat,
 latebras quærens, quasi vllus locus sit, quo non possit for-
 tuna persequi: Sed parcius se inserat officiis, & cum dilecta
 inueniat aliquid, in quo utilis ciuitati sit. Militare non li-
 cet? honores spectet. priuato vivendum est? sit orator. si-
 lentium inditum est? tacita aduocatione ciuis iuuet. pe-
 riculosum etiam ingressu forum est? in dominibus, in spe-
 ctaculis, in conuiujs, bonum contubernalem, amicum fi-
 delem, temperantem conuiuam agat. Officia si ciuis amife-
 rit, hominis exerceat. Ideo magno animo nos non vnus
 vrbis mœnibus clusimus, sed in totius orbis commercium
 emisimus: Patriamque nobis mundum professi sumus: vt
 liceret latiore virtuti campum dare. Præclusum tibi tri-
 nunale est, & rostris prohiberis, aut comitijs? respire poss-
 te, quantum latissimarum regionum pateat, quantum po-
 pulorum. Nunquam tibi ita magna pars obstruetur, vt non
 maior relinquatur. Sed vide, ne totum istud vitium tuum
 sit. Non vis enim nisi consul, aut prytanis, aut cærys, aut su-
 fes administrare Remp. Quod si militare nolis, nisi impera-
 tor aut tribunus? etiam si alij primam frontem tenebunt:
 te fors inter triarios posuit: inde voce, adhortatione, exem-
 plo animo milita. Præcis quoque manibus ille in prælio

que mouebimus, nec alligati metu torpebimus. Immo ille vir fuerit, qui periculis vndique imminentibus, armis & cathenis circumstementibus, non alliserit virtum nec absconderit. Non est enim seruare se, obruere. Vt opinor, Curius Dentatus aiebat, malle esse se, quam viuere mortuum. Vltimum malorum est, ex viuorum numero exire antequam moriatis: sed faciendum erit, si in Reip. tempus minus tractabile incideris, vt plus otio ac litteris vindices, nec aliter quam in periculosa nauigatione subinde portum petas: nec expectes donec res dimittant, sed ab illis te ipse diiungas.

CAP. IV. Inspecere autem debemus primum nosmetipsos. deinde quæ aggredimur negotia, deinde eos quorum causa, aut cum quibus agendum est. Ante omnia necesse est seipsum æstimare: quia fere plus nobis videmur posse, quam possumus. Alius eloquentiæ fiducia probabitur, alius patrimonio suo plus imperauit, quam ferre possit: alius infirmum corpus laborioso oppressit officio. Quorundam parum idonea verecundia rebus ciuilibus, quæ firmam frontem desiderant: quorundam contumacia non facit ad aulam. Quidam non habent iram in potestate: & illos ad temeraria verba quælibet indignatio effert. Quidam vrbanitatem nesciunt continere, nec periculosis abstinent salibus. Omnibus his vtilior negotio quies est. Ferox impatientisque natura irritamenta nocituræ libertatis euitet.

CAP. V. ÆSTIMANDA sunt deinde ipsa quæ aggredimur, & vires nostræ cum rebus quas tentaturi sumus, comparandæ. Debet enim semper plus esse virium in latore, quam in onere. Necesse est opprimant onera, quæ ferente maiora sunt. Quædam præterea non tam magna sunt negotia, quam fecunda, multumque negotiorum ferunt. Et hæc refugienda sunt, ex quibus noua occupatio multiplexque nascetur. Nec accedendum eo vnde liber regressus non sit. His admouenda manus est, quorum finem aut facere, aut sperare possis. Relinquenda quæ latius actu procedunt, nec vbi proposueris, desinunt.

CAP. VI. HOMINVM vtique delectus habendus est, an digni sint quibus partem vitæ nostræ impendamus, an ad illos temporis nostri iactura perueniat. Quidam vltro officia nostra nobis imputant. Athenodorus ait, ne ad cor-

nam quidem se iturum ad eum qui sibi nil pro hoc debitor sit. Puto intelligis, multo minus ad eos iturum, qui cum amicorum officiis paria in mensa faciunt, qui fercula pro congiariis numerant: quasi in alienum honorem intemperantes sint. Deme illis testes spectatoresque: non delectabit popina secreta. Considerandum est, vtrum natura tua agendis rebus, an otioso studio, contemplationeque aprior sit: & eo inclinandum, quo te vis ingenij defert. Isocrates Ephorum iniecta manu à foro subduxit, vtiliorem componendis monumentis historiarum ratus. Male enim respondent coacta ingenia, reluctante natura irritus labor est.

CAP. VII. NIHIL tamen æque oblectauerit animum, quam amicitia fidelis. Quantum bonum est, vbi sunt preparata pectora, in qua tuto secretum omne descendat, quorum conscientiam minus quam tuam timeas, quorum sermo solitudinem leniat, sententia consilium expediat, hilaritas tristitiam dissipet, conspectus ipse delectet? Quos scilicet vacuos, quantum fieri poterit, à cupiditatibus eligemus. Serpunt enim vitia, & in proximum quemque transiunt, & contactu nocent. Itaque vt in pestilentia cauendum est, ne corruptis iam corporibus, & morbo flagrantibus assideamus, quia pericula trahemus, afflatuque ipso laborabimus: ita in amicorum legendis ingenii dabimus operam, vt quam minime inquinatos assumamus. Initium morbi est, agris sana miscere. Nec hoc præceperim tibi, vt neminem nisi sapientem sequaris, aut attrahas. Vbi enim istum inuenies, quem tot sæculis quarimus? Pro optimo est minime malus. Vix tibi esset facultas delectus felicioris, si inter Platonas & Xenophontas, & illum Socratici sætus præuentum bonos quæres, aut si tibi potestas Catonianæ fieret ætatis, quæ plebsque dignos tulit, qui Catonis filio nascerentur, sicut multos peiores quam vnquam alias, maximorumque molitores scelorum. Vtraque enim turba opus erat, vt Cato posset intelligi, habere debuit & bonos, quibus se approbaret, & malos, in quibus vim suam experiretur. Nunc verò in tanta bonorum egestate, minus fastidiosa fiat electio. Præcipue tamen videntur tristes, & omnia deplorantes, quibus nulla non causa in querelas placet.

Conj.

Constet illi licet fides & beneuolentia, tranquillitati tamen inimicus est comes perturbatus. & omnia gemenis.

CAP. VIII. TRANSEAMVS ad patrimonia, maximam humanarum ærumnarum materiam. Nam si omnia alia quibus angimur, compates, mortes, ægotationes, metus, desideria, dolorum laborumque patientiam, cum iis quæ nobis mala pecunia nostra exhibet: hæc pars multum prægrauabit. Itaque cogitandum est, quanto leuior dolor sit, non habere, quam perdere: & intelligemus paupertati eò minorem tormentorum, quo minorem damnorum esse materiam. Erras enim, si putas animosius detrimenta diuites ferre. Maximis minimisque corporibus par est dolor vulneris. Bion eleganter ait, Non minus molestum esse comatis quam caluis, pilo velli. Idem scias licet de pauperibus locupletibusque, par illis esse tormentum. Vtrisque enim pecunia sua adhæsit, nec sine sensu auelli potest. Tolerabilius autem est, vt dixi, faciliusque, non acquirere, quam amittere. Ideoque lætiores videbis quos nunquam fortuna respexit, quam quos deseruit. Vidit hoc Diogenes, vir ingentis animi, & effecit ne quid sibi eripi posset. Tu istud paupertatem, inopiam, egestatem voca, & quam voles ignominiosum securitati nomen impone. Putabo hunc non esse felicem, si quem mihi alium inueneris cui nihil percat. Aut ego fallor, aut regnum est, inter auaros, circumscriptores, latrones, glagiaris, vnum esse, cui noceri non possit. Si quis de felicitate Diogenis dubitat, potest idem dubitare & de deorum immortalium statu, an parum beate degant, quod illis non prædia, nec horti sint, nec alieno colono rura pretiosa, nec grande in foro fœnus. Non te pudet, quisquis diuitiis adstupes? Respice agedum mundum: nudos videbis deos, omnia dantes, nihil habentes. Hunc tu pauperem putas, an diis immortalibus similem, qui se fortuitis omnibus exiit? Feliciorem tu Demetrium Pompeianum vocas, quem non puduit locupletioem esse Pompeio? Numerus illi quotidie seruorum, velut Imperatori exercitus, referebatur, cui iamdudum diuitiæ esse debuerant, duo vicarij, & cella laxior. At Diogeni seruus vnicus fugit, nec eum reducere, cum monstraretur tanti putauit. Turpe est, inquit, Manen sine Diogene posse viuere, Diogenem sine Mane non posse.

Videtur mihi dixisse: Age tuum negotium fortuna, nihil apud Diogenem iam tuum est. Fugit mihi seruus, immo liber abiit. Familia vestiarius petit, victumque. Tot ventres avidissimorum animalium tuendi sunt. Emenda vestis, & custodienda rapacissimæ manus, & flentium detestantiumque ministeriis vtendum. Quanto ille felicior, qui nihil vlli debet, nisi, cui facillimè negat, sibi. Sed quoniam non est tantum roboris nobis, angustanda certe sunt patrimonialia, vt minus ad iniurias fortunæ simus expositi. Habiliora sunt corpora pusilla, quæ in arma sua cum trahi possunt, quam quæ superfunduntur, & vndique magnitudo sua vulneribus obiecit. Optimus pecuniæ modus, qui nec in paupertatem cadit, nec procul à paupertate discedit.

CAP. IX. PLACEBIT autem hæc nobis mensura, si prius parsimonia placuerit: sine qua nec vllæ opes sufficiunt, nec vllæ satis patent: præsertim cum in vicino remedium sit, & possit ipsa paupertas in diuitias se, aduocata frugalitate, conuertere. Assuescamus à nobis remouere pompam, & vsu rerum ornamenta metiri. Cibûs famem domet, potio sitim, libido qua necesse est fluat. Discamus membris nostris inniti: cultum victumque non ad noua exempla componere, sed vt maiorum suadent mores. Discamus continentiam augere, luxuriam coercere, gulam temperare, iracundiam lenire, paupertatem æquis oculis aspicere, frugalitatem colere, etiam si nos pudebit desiderijs naturalibus paruo parata remedia adhibere, spes effrænatas, & animum in futura eminentem velut sub vinculis habere, id agere vt diuitias à nobis potius quam à fortuna petamus. Non potest, inquam, tanta varietas & iniquitas casuum ita depelli, vt non multum procellarum irruat magna armamenta pendentibus: cogendæ in arctum res sunt, vt tela in vanum cadant. Ideoque exilia interdum calamitatésque in remedium cessere, & leuioribus incommodis grauiora sanata sunt, vbi parum audit præcepta animus, nec curati mollibus potest. Quid nunc consultitur? si & paupertas & ignominiosa rerum ceteris adhibetur: malo malum opponitur. Assuescamus ergo cœnare posse sine populo, & seruis paucioribus seruari, &

ti, & vestes parare in quod inuenta sunt, habitare contractus. Non in cursu tantum circique certamine, sed in his spatii vitæ interius flectendum est. Studiorum quoque, quæ liberalissima impensa est, tamdiu rationem habebis, quando modum. Quo mihi innumerabiles libros & bibliothecas, quarum dominus vix tota vita indices perlegit? Onerat discentem turba, non instruit: multoque satius est paucis te auctori bus tradere, quam errare per multos. Quadraginta millia librorum Alexandriæ arserunt, pulcherrimum regiae opulentiae monumentum aliis laudauerit, sicuti Lilius, qui elegantiae regum curaque egregium id opus ait fuisse. Non fuit elegantia illud, aut cura, sed studiosa luxuria: imo ne studiosa quidem, quoniam non in studium, sed in spectaculum comparauerat: sicut plebisque ignavis etiam seruilium litterarum, libri non studiorum instrumenta, sed cœnationum ornamenta sunt. Paretur itaque librorum quantum satis sit, nihil in apparatus. Honestius, inquis, in hos impensas quam in Corinthia pictasque tabulas effuderim. Vitiosum est vbiq; quod nimium est. Quid habes cur minus ignoscas nomen marmore atque ebone captanti, quam opera conquiriti aut ignotorum auctorum aut improbatiorum, & inter tot millia librorum oscitanti, cui voluminum suorum frontes maxime placeant, titulique? Apud desidiosissimos ergo videbis, quicquid orationum historiarumque est, & tecto tenus extructa loculamenta. Iam enim inter balnearia & thermas, bibliotheca quoque, vt necessarium domus ornamentum, expolitur. Ignoscerem plane, si è studiorum nimia cupidine oriretur. Nuac ista exquisita, & cum imaginibus suis descripta sacrorum opera ingeniorum, in speciem & cultum parietum comparantur.

CAP. X. At in aliquod genus vitæ difficile incidisti, & tibi ignoranti vel publica fortuna, vel priuata laqueum impexit, quem nec soluere possis, nec abrumperè. Cogita comeditos, primo ægè ferre onera & impedimenta certum: deinde vbi non indignari illa sed pari proposuerunt, necessitas fortiter ferre docet, consuetudo facile. Inuenies in quolibet genere vitæ oblectamenta, & remissiones, voluptates, si nolueris malam putare vitam potius quam inuidiosam facere. Nullo melius nomine

arbitrium desinendi dare, sed ipsos, & quidem vltro, citra extrema consistere. Sic & aliquæ cupiditates animum auerent, sed finitæ; non immensum incertumque producent.

CAP. XI. AD imperfectos & mediocres, & male sanos hic meus sermo pertinet non ad sapientem. Huic non timide, nec pedetentim ambulandum est. Tanta enim fiducia sui est vt obuiam fortunæ ire non dubitet, nec vquam loco illi cessurus sit: nec habet vbi illam timeat: quia non mancipia tantum possessionesque & dignitatem, sed corpus quoque suum & oculos, & quicquid est cariorem vitam facturum, seque ipsum inter precaria numerat, viuitque commodatus sibi, & reposcentibus sine tristitia redditurus. Nec ideo est vilis sibi, quia scit suum non esse: sed omnia tam diligenter faciet, tam circumspecte, quam religiosus homo sanctusque solet tueri fideicommissa. Quandocunque autem reddere iubebitur, non queretur cum fortuna: sed dicit: Gratias ago pro eo quod possedi, habuique. Magna quidem res tuas mercede colui: sed quia imperas, cedo gratus libensque. Si quid habere me tu volueris, etiam nunc seruabo: si aliud placet, ego vero factum signatumque argentum, domum familiamque meam reddo restituo. Appellauerit natura, quæ prior nobis credidit, & huic dicemus: Recipe animum meliorem quam dedisti. nõ tergiuersor nec refugio. paratum habes à volente, quod non sentienti dedisti. Aufer. Reverti vnde veneris, quid graue est? Malè viuet, quisquis nesciet bene mori. Huic itaque primum rei pretium detrahendum est, & spiritus inter seruitia numerandus. Gladiatores (ait Cicero) inuisos habemus, si omni modo vitam impetrare cupiunt: fauemus, si contemptum eius præ se ferunt. Idem euenire nobis scias. Sæpe enim causa moriendi est, timide mori. Fortuna illa quæ ludos sibi facit. Quo, inquit, te referuem, malum & trepidum animal? eo magis conuulneraberis & confodieris, quia nescis præbere iugulum. At tu & viues diutius. & morieris expeditius, qui ferrum non subducta æruice, nec manibus oppositis, sed animose recipis. Qui mortem timebit, nihil vquam pro vino faciet. At quæ seic, hoc sibi cum conciperetur, statim condictum, viuet ad formulam, & simul illud quoque eodem animi robore

præstabit, ne quid ex his quæ eueniunt, subitum sit. Quicquid enim fieri potest, quasi futurum prospiciendo, malorum omnium impetus molliet, qui ad præparatos expectantesque nihil afferunt noui, securis & beata tantum spectantibus graues eueniunt. Morbus enim, captiuitas, ruina, ignis, nihil horum repentinum est. Sciebam in quam rum altuosum me contubernium natura duxisset. Toriens in vicinia mea conclamatum est. toriens præter limen immaturas exequias fax cereusque præcessit. Sæpe altius ruentis ædificij fragor sonuit. Multos ex his quos forum, curia, sermo, mecum contraxerat, nox abstulit, & uinctas ad sodalium manus copulatas intercidit. Mirer aliquando ad me pericula accessisse, quæ circa me semper errauerunt? Magna pars hominum est, quæ nauigatura de tempestate non cogitat. Nunquam me in bona re, mali pudebit auctoris. Publius tragicis comicisque uehementior ingenius, quotiens mimicas ineptias, & uerba ad summam caueam spectantia reliquit, inter multa alia cothurno non tantum spatio fortiora, & hoc ait?

Cuius potest accidere quod cuiquam potest.

Hoc si quis in medullas demiserit, & omnia aliena mala quorum ingens quotidie copia est, sic aspexerit, tanquam illis liberum & ad se iter sit, multo ante se armabit, quam petatur. Sero animus ad periculorum patientiam post pericula instruitur. Non putauit hoc futurum, nunquam hoc euenturum credidisset. Quare autem non? Quæ sunt diuitiæ, quas non egestas, & fames, & mendicitas à tergo sequatur? Quæ dignitas, cuius non prætextam, & augurale, & patritia, & sordes comitentur, & exportatio, & notæ, & mille maculæ, & extrema contemptio? Quod regnum est, cui non parata sit ruina, & proculcatio & dominus, & carnis ex? Nec magnis ista interuallis diuisa, sed horæ momentum interest inter solum & aliena genua. Sero ergo, omnem condicionem uersabilem esse: & quicquid in ullam incurrit, posse in te quoque incurtere. Locuples es. nunquid ditior Pompeio? cui cum uetus cognatus, hospes nouus, aperuisset Cæsaris domum, ut suam cluderet, defuit panis & aqua: cum tot flumina possideret in suo orientia, & in suo cadentia, mendicauit stillicidia, fame ac siti periit, in palatio cognati, dum

illi heres publicum funus esurienti locat. Honoribus sum-
 mis functus est. Nunquid aut tam magnis, aut tam inspe-
 ratis, aut tam vniuersis, quam Scianus? Quo die illum se-
 natus deduxerat, populus in frustra diuisit, in quem quic-
 quid congeri poterat, dii hominesque contulerant; ex eo
 nihil superfuit, quod carnifex traheret. Rex es? non ad
 Crœsum te mittam, qui rogam suum, & ascendit iussus, &
 extingui vidit, factus non regno tantum, sed etiam morti
 suæ superstes: non ad Iugurtham, quem populus Romanus
 intra annum quem timuerat, spectauit. Ptolomæum Afri-
 cæ regem, Armenia Mithridatem, inter Caianas custodias
 vidimus, alter in exilium missus est: alter vt meliore fide
 mitteretur optabat. In tanta rerum sursum ac deorsum
 euntium versatione, si non quicquid fieri potest, pro futuro
 habes, das in te vires rebus aduersis: quas infregit, quisquis
 prior vidit. Proximum ab his erit, ne aut in superuacuis, aut
 ex superuacuo laboremus: id est, ne aut quæ non possumus
 consequi, concupiscamus: aut adepti, cupiditatum vanita-
 tem nostrarum sero post multum pudorem intelligamus,
 id est, ne aut labor irritus sine effectu sit, aut effectus labo-
 re indignus. Fere enim ex his tristitia sequitur, si aut non
 successit, aut successus pudet.

CAP. XII. CIRCVMCIDENDA est concursatio,
 qualis est magnæ parti hominum, domos & theatra, &
 fora pererrantium. Alienis se negotiis offerunt, sem-
 per aliquid agentibus similes. Horum si aliquem exeun-
 tem domo interrogaueris: Quo tu? quid cogitas? Re-
 spondebit tibi: Non mehercule scio: sed aliquos vide-
 bo, aliquid agam. Sine proposito vagantur, quærentes
 negotia: nec quæ destinauerunt, agunt, sed in quæ in-
 currerunt. Inconsultus illis vnusquisque cursus est, qualis
 formicis per arbusa repentibus, quæ in summum cacu-
 men, deinde in imum inanes aguntur. Hic plerique simi-
 lem vitam agunt, quorum non immerito quis in quietam
 inertiam dixerit. Quorundam quasi ad incendium
 currentium misereberis: vsque eo impellunt obuios, &
 se aliosque præcipitant: cum interim concurrerint, aut sal-
 lutaturi aliquem non resalutaturum, aut funus ignoti
 hominis profecuturi, aut iudicium sæpe litigantis, aut
 sponsalia sæpe nubentis, & lecticam affectati: quibusdam

locis & ipsi tulerint, deinde domum cum superuacua redeuntes lassitudine, iurant nescisse ipsos, quare exierint, ubi fuerint, postero die erraturi per eadem illa vestigia. Omnis itaque labor aliquo referatur, aliquo respiciat. Non industria inquietos, & insanos, sed falsæ rerum imagines agitant. Nam ne illi quidem sine aliqua spe mouentur, proritat illos alicuius rei species, cuius vanitatem capta mens non arguit. Eodem modo vnumquemque ex his qui ad augendam turbam exeunt, inanes & leues causæ per vrbem circumducunt, nihilque habentem in quo laboret, lux orta expellit: & cum multorum frustra luminibus illis nomenclator persalutauit, à multis exclusus, neminem ex omnibus difficilius domi quam se conuenit. Ex hoc malo dependet illud terribilium vitium, auscultatio, & publicorum secretorumque inquisitio, & multarum rerum scientia, quæ nec tuto narrantur, nec tuto audiuntur. Hoc securum puto Democritum ita cœpisse: Qui tranquille volet viuere, nec priuatim agat multa, nec publicè: ad superuacua scilicet referentem. Nam si necessaria sunt, & priuatim, & publicè, non tantum multa, sed innumerabilia agenda sunt. Vbi verò nullum officium solemne nos citat, inhibendæ actiones sunt.

CAP. XIII. NAM qui multa agit, sæpe fortuna potestatem sui facit: quem tutissimum est raro experiri, ceterum semper de illa cogitare, & sibi nihil de fide eius promittere. Navigabo, nisi si quid inciderit: & prætor sîam, nisi si quid obstiterit: & negotiatio mihi respondebit, nisi si quid interuenerit. Hoc est, quare sapienti nihil contra opinionem dicamus accidere. Non illum casibus hominum accipimus, sed erroribus. Nec illi omnia, ut voluit cedunt, sed ut cogitauit. In promissis autem cogitauit aliquid posse propositis suis resistere. Necessè est autem leuius ad animum peruenire destitutæ cupiditatis dolorem, cui successum non vtiq; promiseris.

CAP. XIV FACILES etiam nos facere debemus, ne nimis destinatis rebus indulgeamus. transeamus in eam quam nos casus deduxerit: nec mutationes aut consilij aut status pertimescamus: dummodo nos lenitas, inimicissimum quieti vitium, non exipiat. Nam & pertinaciâ necesse est auxilia & misera sit, cui fortuna sæpe aliquid extorquer: & leui-

leuitas multo grauior, nusquam se continens. Vtrumque infestum est tranquillitati, & nihil mutare posse, & nihil pati. Vtique animus ab omnibus externis in se reuocandus est, sibi confidat, se gaudeat, sua suspiciat, recedat quantum potest ab alienis, & se ipsi applicet, damna non sentiat, etiam aduersa benignè interpreteretur. Nunciato naufragio, Zeno noster cum omnia sua audiret submersa: Iubet, Theodoro Philosopho tyrannus mortem, & quidem insepultam. Habes, inquit, cur tibi placeas. hemina sanguinis in tua potestate est. nam quod ad sepulturam pertinet, ò te ineptum, si putas interesse, supra terram an infra putrescam. Canius Iulus, vir in primis magnus, cuius admirationi ne hoc quidem obstat, quod nostro sæculo natus est, cum Caio diu altercatus, postquam abeundi ille dixit: Ne forte inepta spe tibi blandiaris, duci te iussi. Gratias, inquit, ago, optime Princeps. Quid senserit, dubito. Multa enim occurrunt mihi. Contumeliosus esse voluit, & ostentare quanta crudelitas esset, in qua mors beneficium erat? An exprobrauit illi quotidianam dementia? Agebant enim gratias, & quorum liberi occisi, & quorum bona ablata erant. An tanquam libertatem libenter accepit? Quicquid est, magno animo respondit. Dicit aliquis: Potuit post hæc iubere illum Caius viuere. Nec timuit hoc Canius. Nota erat Caij in talibus imperis fides. Credis ne illum decem medios vsque ad supplicium dies sine vlla sollicitudine exegisse? Verisimile non est, quæ vir ille dixerit, quæ fecerit, quam in tranquillo fuerit. Ludebat latrunculis, cum centurio agmen periturorum trahens, & illum quoque citari iubet. Vocatus numerauit calculos, & sodali suo: Vide, inquit, ne post mortem meam mentiaris te vicisse. Tum annuens centurioni: Testis, inquit, eris, vno me antecedere. Lussisse tu Canium illa tabula putas? illust. Tristes erant amici, talem amissuri virum. Quid mœsti, inquit, estis? Vos quæritis, an immortales animæ sint. Ego iam sciam, nec desit, in ipso veritatem sine scrutari, & ex more suo quæstionem habere. Prosequatur illum Philosophus suus: nec iam procul erat tumulus, in quo Cæsari deo nostro fiebat quotidianum sacrum. Quid, inquit, Cani nunc cogitas? aut quæ tibi mens est? Obser-

uare, inquit Canius, proposui illo velocissimo momento, an sensurus sit animus, exire se. promistque, si quid explorasset, circumiturum amicos, & indicaturum quis esset animarum status. Ecce in media tempestate tranquillitas: ecce animus eternitate dignus qui fatum suum in argumentum veri vocat, qui in ultimo illo gradu positus, exeuntem animam percontatur, nec usque ad mortem tantum, sed aliquid etiam ex ipsa morte discit. Nemo diutius philosophatus: sed non raptim relinquetur magnus vir, & cum cura dicendus. Dabimus te in omnem memoriam, clarissimum caput, Caianæ cladis magna portio.

CAP. XV. SED nihil prodest priuatae tristitiæ causas abieciisse. Occupat enim nonnunquam odium generis humani, & occurrit tot sæculum felicium turba, cum cogitaueris, quàm sit rara integritas, quàm ignota innocentia, & vix vnquam, nisi cum expedit, fides, & libidinis lucta damnataque pariter inuisa, & ambitio usque eo iam se suis non continens terminis, & velut euerfis virtutibus, quas nec sperare licet, nec habere prodest, tenebræ obriuntur. Itaque in hoc scētendi sumus, vt omnia vulgi vitia non inuisa nobis, sed ridicula videantur: & Democritum potius imitemur, quam Heraclitum. Hic enim quotiens in publicum processerat, flebat: ille ridebat. Huic omnia quæ agimus, miserix: illi ineptix videbantur. Eleuanda ergo & omnia & facili animo ferenda. Humanius est deridere vitam, quàm deplorare. Adice, quod de humano quoque genere melius meretur, qui ridet illud, quàm qui luget. Ille spei bonæ aliquid relinquit: hic autem stulte deflet, quæ corrigi posse desperat: & vniuersa contemplatus, maioris animi est, qui risum non tenet, quam qui lacrymas: quando leuissimum affectum animi mouet, & nihil magnum, nihil seuerum, nec serium quidem ex tanto apparatu putat. Singula propter quæ læti ac tristes sumus, sibi quisque proponat, & sciat verum esse, quod Bion dixit, Omnia hominum negotia similia initiis esse, nes vitam illorum magis sanctam ac seusram esse, quam conceptus inchoatos. Sed satius est publicos mores & humana vitia placide accipere, nec in risum, nec in lacrymas excidere. Nam alienis malis torqueri, æterna miseria est: alienis

hienis delectati malis, voluptas inhumana. Sicut illa inuti-
 lis humanitas, flere, quia aliquis filium efferat, & frontem
 suam fingere. In tuis quoque malis id agere te oportet, vt
 dolori tantum des, quantum possit ratio, non quantum
 consuetudo. Plerique enim lacrymas fundunt, vt osten-
 dant: & totiens siccos oculos habent, quotiens spectator
 defuit: turpe iudicantes, non flere, cum omnes faciant.
 Adeo penitus hoc se ma'um fixit, ex aliena opinione pen-
 dere, vt in simulationem etiam simplicissima res dolor ve-
 niat. Sequitur pars quæ solet non immerito contristare,
 & in solitudinem deducere, vbi bonorum exitus mali
 sunt. Vt Socrates cogitur in carcere mori. Rutilius in exi-
 lio viuere? Pompeius & Cicero clientibus suis præbe-
 re ceruicem. Cato ille, virtutum viua imago, incumbens
 gladio, simul de se ac de Rep. palam facere. Necessè est
 queri, tam iniqua præmia fortunam persolvere. Et quid
 sibi quisque nunc soeret, cum videat pessima optimos pati?
 Quid ergo est? Vide quomodo quisque illorum tulerit:
 & si fortes fuerunt ipsorum, animos desiderata: si muliebri-
 ter & ignaue periere, nihil periit. Aut digni sunt, quorum
 virtus tibi placeat: aut indigni, quorum desideretur igna-
 uia. Quid enim est turpius, quam si maximi viri timidos
 fortiter moriendo faciunt? Laudemus totiens dignum
 laudibus, & dicamus: Tanto fortior, tanto felicior:
 humanos effugiti casus, liuorem, morbum: existi ex cu-
 stodia, non tu dignus mala fortuna. Diis visus es, sed in-
 dignus in quem iam aliquid fortuna posset. Subducenti-
 bus vero se, & in ipsa morte ad vitam respectantibus, ma-
 nus iniicienda sunt. Neminem flebo lætum, neminem
 flentem. Ille lacrymas meas ipse absterxit, hic suis lacry-
 mis efficit ne vllis dignus sit. Ego Herculem fleam, quod
 viuus vritur: aut Regulum, quod tot clauis configitur,
 aut Catonem, quod vulnus suum iterauerit: Omnes isti le-
 ui temporis impensa inuenerunt, quomodo æterni fierent
 ad immortalitatem moriendo venerunt. Est & illa solli-
 citudinum non mediocris materia, si te anxie componas,
 nec vlli simpliciter ostendas: qualis multorum vita est si-
 cta & ostentationi parata. Torquet enim assidua observa-
 tio sui, & deprehendi aliter, quam solet, metuit. Nec vn-
 quam cura solvimur, vbi toties eos æstimari putamus, quo-

tiens aspici. Nam & multa incidunt, quæ inuidos denun-
 dent: & vt bene cedar tanta sui diligentia, non tamen iu-
 cunda vita aut secunda est, semper sub persona viuentium.
 At illa quantum habet voluptatis sincera & per se ornata
 simplicitas, nihil obtendens motibus suis. Subit tamen &
 hæc vita contemptus periculum, si omnia omnibus pa-
 rent. Sunt enim qui fastidiant, quicquid propius adierunt.
 Sed nec virtuti periculum est, ne admota oculis reuile-
 scat: & satius est simplicitate contemni, quam perpetua si-
 mulacione torqueri. Modum tamen rei adhibeamus. Multum in
 se recedendum est. Conuersatio enim dissimilium, bene
 composita disturbat, & renouat affectus, & quicquid im-
 becillum in animo, nec percuratum est, exulcerat. Miscen-
 da tamen ista, & alternanda sunt, solitudo & frequentia,
 Illa nobis faciet hominum desiderium: hæc nostri: & erit
 altera alterius remedium. Odium turbæ sanabit solitudo;
 tædium solitudinis, turba. Nec in eadem intentione æqua-
 liter retinenda mens est, sed ad iocos reuocanda. Cum
 pueris Socrates ludere non erubescerebat: & Cato vino la-
 xabat animum, curis publicis fatigatum: & Scipio trium-
 phale illud & militare corpus mouit ad numeros, non
 molliter se infringens, vt nunc mos est, etiam incesu ipso
 vltra muliebrem molliem fluentibus, sed vt illi antiqui
 viri solebant inter lusum ac festa tempora virilem in mo-
 dum tripudiare, non facturi detrimentum etiam si ab ho-
 stibus suis spectarentur. Danda est remissio animis: melio-
 res acrioresque requieti surgent. Vt fertilibus agris non
 est imperandum: cito enim exhauriet illos nunquam in-
 termissa fecunditas: ita animorum impetus assiduus labor
 frangit. Vires recipient paulum resoluti & remissi. Nasci-
 tur ex assiduitate laborum animorum hebetatio quædam
 & languor. Nec ad hoc tanta hominum cupiditas tende-
 ret, nisi naturalem quandam voluptatem haberet lusus iocun-
 dusque: quorum frequens vsus, omne animis pondus, om-
 nemque vim eripiet. Nam & somnus refectioni necessa-
 rius est. Hunc tamen si per diem noctemque continues,
 moris erit. Multum interest, remittas aliquid, an soluas.
 Legum conditores festos instituerunt dies, vt ad hilarita-
 tem homines publice cogereatur, tanquam necessarium
 labori-

laboribus interponentes temperamentum. Et magni, ut dixit, viri quidam sibi menstruas certis diebus ferias dabant: quidam nullum non diem inter & otium & curas diuidebant. Qualem Pollionem Afinium oratorem magnum meminimus quem nulla res vltra decimam retinuit. Nec epistolas quidem post eam horam legebat, ne quid nouæ curæ nasceretur, sed totius diei lassitudinem duabus illis horis ponebat. Quidam medio die interiunxerunt, & in postmeridianas horas aliquid lenioris operæ distulerunt. Maiores quoque nostri nouam relationem post horam decimam in senatu fieri verabant. Miles vigilias diuidit, & nox immunis est ab expeditione redeuntium. Indulgendum est animo: dandumque subinde otium, quod alimenti ac virium loco sit: & in ambulationibus apertis vagandum, ut cælo libero & multo spiritu augeat attollatque se animus. Aliquando vectatio iterque, & mutata regio vigorem dabant, conuictusque & liberalior potio: nonnunquam & vsque ad ebrietatem veniendum, non ut mergat nos, sed ut deprimat curas. Eluit enim curas: & ab imo animum mouet: & ut morbis quibusdam, ita tristitiæ medetur: Liberque non ob licentiam linguæ dictus est inuentor vini, sed quia liberat seruitio curarum animum, & asserit, vegetioremque & audaciorum in omnes conatus facit. Sed ut libertatis, ita vini salubris moderatio est. Et Solonem Arcefilaumque indulgisse vino credunt. Catoni ebrietas obiecta est. at facilius efficiet, quisquis obiecerit, hoc crimen honestum, quam turpem Catonem. Sed nec sæpe faciendum est, ne animus malam consuetudinem ducat: & aliquando tamen in exultationem libertatemque extrahendus, tristisque sobrietas remouenda paulisper. Nam siue Græco poëta credimus, aliquando & insanire iucundum est: siue Platoni, frustra poëticas fores corporis sui pepulit: siue Aristoteli, nullam magnum ingenium sine mixtura dementiæ fuit. Non potest grande aliquid & supra ceteros loqui, nisi mota mens. Cum vulgaria & solita contempsit, instinctuque sacro surrexit excelsior, tunc demum aliquid cecinit grandius ore mortali. Non potest sublime quicquam & in arduo positum contingere, quamdiu apud se est. Desciscat oportet à solito & efferatur, & mordeat frænos, & rectorem rapiat suum: eoque ferat, quo

per se timuisset descendere.

Habes, Serene carissime, quæ possint tranquillitatem tueri, quæ resistere, quæ sunt repentibus vitis resistant. Illud tamen scito, nihil horum satis esse validum, rem imbecillam servantibus, nisi iactata & assidua cura circumbeat animum labentem.

L. ANNÆI SENECAE

AD SERENVM, QVOD IN

SAPIENTEM NON CADIT INIVRIA.

CAPVT I.

ANTVM inter Stoicos, Serene, & ceteros sapientiam profectos interesse, quantum inter scæminas & mares, non immerito dixerim: cum utraque turba ad vitæ societatem tantundem conferat: sed altera pars ad obsequendum, altera imperio nata sit. Ceteri sapientes molliter & blande, ut fere domestici & familiares medici, ægris corporibus, non qua optimum & celerrimum est medentur, sed qua licet. Stoici virilem ingressi viam, non ut amœna ineuntibus videatur curæ habent. sed ut quamprimum nos eripiant, & in illum editum verticem educant, qui adeo extra omnem teli iactum surrexit ut supra fortunam erigatur. At ardua per quæ vocamur & contrariosa sunt. Quid enim plano adiur excelsum? Sed ne tam abrupta quidem sunt quam quidam putat. Prima tantum pars saxa rupisque habet, & inuij speciem; sicut prætaque ex longinquo speculantibus abscissa & connexa videri solent, cum aciem longinquitas fallat. Deinde propius aduentibus eadem illa quæ in vauum congesserat error oculorum, paulatim adaperiuntur: tum illis quæ præcipitia ex intervallo apparebant, redit lenè fastigiū. Nuper eū incidisset mentio M. Catonis, indigne ferebas (sicut es iniquitatis impatiens) quod Catonem ætas sua parum intellexisset, quod supra Pompeios & Cæ-